

ORGANY TRYBUNAŁU KORONNEGO

Obraz Matki Boskiej Trybunalskiej. W czasie istnienia Trybunału modlili się do Niej wszyscy: sędziowie, skazani i mieszkańcy Piotrkowa
Źródło: <https://mbtrybunalska.pl>

Deputaci byli wybierani corocznie przez szlachtę na sejmikach deputackich. Sejmiki odbywały się corocznie w poniedziałek po Narodzeniu Panny Maryi (Ziemia Dobrzyńska do 1596 roku miała odrębny termin). Deputaci duchowni byli wybierani w miastach biskupich. Otrzymywali oni akty nominacyjne od kapituł. W latach 1768 i 1775 wyznaczono wspólny termin wyborów świeckich i duchownych na 15 lipca. Deputaci świeccy musieli być pełnoletnimi szlachcicami znającymi prawo i obyczaje panujące w Rzeczypospolitej.

Deputaci cieszyli się dużym szacunkiem. Przysługiwał im tytuł „jaśnie wielmożny”, służbowe mieszkanie, ochrona oraz prawo wyboru marszałka trybunalskiego. Deputaci byli zobowiązani do stawienia się w Piotrkowie, złożenia przysięgi oraz do udziału w pracach Trybunału. Funkcje marszałka, którego kompetencje określono dopiero w 1601 roku mógł pełnić wyłącznie deputat świecki. Z czasem zaczęli ją obejmować głównie zamożni i wpływowi magnaci oraz wysocy urzędnicy.

Urząd marszałka stał się przedmiotem rywalizacji politycznej między rodami szlacheckimi, dlatego w 1726 roku wprowadzono zasadę zakazującą wyboru członków tego samego rodu częściej niż raz na cztery lata. Marszałka wybierano naprzemiennie z Wielkopolski i Małopolski. Po podziale Trybunału w XVIII wieku każda część otrzymała własnego marszałka, a po ponownym połączeniu w 1768 roku zachowano zasadę rotacji. Początkowo marszałka wybierano jawnie, lecz od 1726 roku wprowadzono głosowanie tajne. W przypadku remisu głosowanie powtarzano. Prawo do udziału w wyborach mieli wszyscy deputaci. Marszałek przewodniczył obradom Trybunału Koronnego, nadzorował przebieg postępowania, podpisywał najważniejsze dokumenty oraz czuwał nad dyscypliną i terminową pracą sędziów, mogąc karać spóźnionych deputatów. Marszałek odpowiadał za porządek i bezpieczeństwo Trybunału, korzystając m.in. z piechoty trybunalskiej, która strzegła sądu i doprowadzała więźniów na rozprawy. Marszałek dysponował instygatorami, którzy pomagali utrzymywać porządek w mieście trybunalskim. Rozległe kompetencje marszałka czyniły go jedną z najpotężniejszych osób w państwie. Marszałkowi przysługiwały konkretne przywileje, m.in. otrzymywał podwójne wynagrodzenie w porównaniu z pozostałymi sędziami. Jego symbolem była długa laska ze srebrnymi skuwkami, którą dzierżył podczas sesji trybunału.

Pierwszy prezydent został wybrany już w 1578 roku przez deputatów duchownych. Spory dotyczące udziału duchowieństwa i obsady funkcji prezydenckich powtarzały się przez cały okres działania Trybunału Koronnego i początkowo budziły sprzeciw szlachty. Jeszcze w 1576 roku na sejmiku w Wiszni szlachta postulowała, aby prezydent był wybierany przez wszystkich deputatów, uznając uprzywilejowaną pozycję duchowieństwa za zbyt dużą. Na urząd ten delegowano osoby o wysokim autorytecie, wiedzy i pochodzeniu, które jako przewodniczący *iudicium mixtum* mogły realnie wpływać na przebieg spraw. Zasady tej starano się przestrzegać także w późniejszym okresie.

Do głównych obowiązków prezydenta należało przewodniczenie składowi sędziowskiemu oraz udział w posiedzeniach obok marszałka przy sprawach szlacheckich. Prezydent czuwał też nad dyscypliną, punktualnością i uczciwością sędziów (zwłaszcza duchownych). Wspólnie z marszałkiem trybunalskim wyrażał zgodę na opuszczenie sądu przez deputatów oraz podpisywał listy obecności. Zatwierdzał też dokumenty wydawane przez sąd. Prezydentowi przysługiwały zbliżone przywileje, m.in. wyższe wynagrodzenie i ochrona. Wpływ prezydenta na działalność Trybunału był początkowo znaczny, lecz osłabł w schyłkowym okresie jego istnienia. Ostatecznie rzeczywistą władzę przekazano marszałkowi. Symbolem jego urzędu był duży srebrny krzyż z wizerunkiem Chrystusa.

Dawny Ratusz w Piotrkowie i siedziba Trybunału Koronnego
Źródło: polska-org.pl